

“การสาปแช่ง” ในจารึกสุโขทัย The Malediction in the Sukhothai Inscription

ปารมิตา นิสสะ¹Parmita Nissa²

(Received: 25 January 2021; Revised: 10 September 2021; Accepted: 30 November 2021)

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสาปแช่งในจารึกสุโขทัย อันแสดงถึงบทบาทหน้าที่ของคำสาปแช่งในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐสุโขทัย ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างของการสาปแช่งมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้กระทำการสาปแช่ง พยานในการสาปแช่ง ผลของการสาปแช่ง ผู้รับผลของการสาปแช่ง ผู้สาปแช่งอยู่ในชนชั้นกษัตริย์และผู้ปกครอง พยานเป็นกลุ่มวิญญูชนนิยม ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ พบการแช่งให้วิบัติในทางโลกและทางธรรม ผู้รับผลแบ่งเป็นผู้กล่าวคำสาปแช่งเป็นผู้รับผล คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเป็นผู้รับผล และผู้ถูกกล่าวถึงเป็นผู้รับผล การสาปแช่งแสดงโลกทัศน์ของคนในสังคมสุโขทัย 2 ประเด็น ได้แก่ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของรัฐสุโขทัยและรัฐใกล้เคียง และการควบคุมสังคมในสังคมสุโขทัย แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทางสังคมของรัฐสุโขทัยที่ใช้การสาปแช่งควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมทางใจควบคู่กับการใช้กฎหมายในการควบคุมสังคม

คำสำคัญ: การสาปแช่ง จารึก สุโขทัย

Abstract

The objective of this research was to study of the curse in the Sukhothai inscription. Composition, the functional role of the curse in the social and cultural context of Sukhothai. The results of this study indicated that the structure of the curse has four components: Cursed man, Witness, Result and Recipient. The person who performed the curse was only those of the group of kings and royal families. Witnesses of the curse consisted of animist, Brahmin and Buddhist groups. The results of the research showed a curse to woe in the mundane in addition to those based on Dharma principles. The recipients of the curse are those who make the curse themselves, contract parties or others. The malediction in the inscription reflect a worldview of people of Sukhothai society in two areas: cultural landscape of Sukhothai and neighboring states, and social control in the Sukhothai state society. This represents the social process of Sukhothai State that uses curse to control people's behavior in society along with law to control society

Keywords: Malediction, Inscription, Sukhothai

¹ อาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยดุสิตธานี

² Lecturer, Department of General Education, Dusit Thani College.

บทนำ

ที่มาของปัญหาการวิจัย

ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้สื่อสารระหว่างกัน ทั้งการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึก และการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล แสดงให้เห็นว่าภาษามีพลังซ่อนเร้นที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด หรือการกระทำ และภาษาที่มีอำนาจในการกำหนดความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของบุคคลมากที่สุด ประเภทหนึ่งที่พบการใช้มาตั้งแต่อดีต คือ “การสาปแช่ง” (Curses) ซึ่งเป็นวาทกรรมที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์ มาตั้งแต่อดีต และพบได้ทุกภูมิภาคทั่วโลก

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับปี 2554 ให้ความหมายของคำว่า “สาปแช่ง” ไว้ว่า “กล่าว มุ่งร้ายให้ผู้อื่นเป็นอันตรายอย่างร้ายแรง เช่น สาปแช่งไม่ให้ฝนให้เกิด” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1215)

ในประเทศไทยพบหลักฐานการสาปแช่งมาตั้งแต่สมัยช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 โดยพบจารึกที่มี เนื้อหากว่าถึงการสาปแช่งหลายหลัก อาทิ จารึกหินซอน 1 จารึกปราสาทหินพระวิหาร 2 จารึกวัดแดนเมือง 2 (จารึกวัดปัจจันตปุรี) จารึกที่อุโบสถวัดหน้าพระเมรุ 2 เป็นต้น

จารึกในสมัยสุโขทัยเป็นจารึกกลุ่มหนึ่งที่มีการกล่าวคำสาปแช่งอย่างชัดเจนจนสามารถกำหนดเป็น รูปแบบองค์ประกอบพื้นฐานของการสาปแช่งได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา “การแช่งแช้งในจารึกสุโขทัย” เพื่อให้เห็นรูปแบบองค์ประกอบของการสาปแช่ง ที่จะสามารถใช้เป็นโครงสร้างพื้นฐานนำไปสู่การศึกษา รูปแบบของการสาปแช่งในจารึก ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ และวรรณกรรมในสมัยต่าง ๆ ต่อไป ซึ่งการ สาปแช่งนี้ยังแสดงให้เห็นโลกทัศน์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของรัฐสุโขทัยที่แปรเปลี่ยนในการรับรู้ของคน ในปัจจุบันมีความแจ่มชัดมากขึ้นอีกด้วย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การสาปแช่งเป็นประเด็นที่นักวิชาการทั่วโลกต่างให้ความสนใจ สตีธ ธอมป์สัน (Stith Thompson) นักคติชนวิทยาชาวอเมริกัน ได้จัดให้ “การสาปแช่ง” เป็นอนุภาคหนึ่งในหมวด M. ORDAINING THE FUTURE (การกำหนดอนาคต) โดยมีหมวดย่อยที่เกี่ยวข้องกับคำสาปอยู่ 6 หมวดด้วยกัน ได้แก่ M400. Curses (คำสาป) M410. Pronouncement of curses (การกล่าวคำสาปแช่ง) M420. Enduring and overcoming curses (ความอดทนและการแก้คำสาป) M430. Curses on persons (การสาปแช่งบุคคล) M460. Curses on families (การสาปแช่งครอบครัว) และ M490. Curses—miscellaneous (คำสาปเบ็ดเตล็ด)

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวกับการสาปแช่งที่กล่าวถึงการสาปแช่งของประเทศต่าง ๆ อาทิ การศึกษาลักษณะและหน้าที่ของถ้อยคำสาปแช่งที่ใช้ในเกาะคาร์พาทอส ประเทศกรีซ (Avdikos, 2011) การศึกษาวัจนกรรมการสาปแช่งและการอธิษฐานในภาษาเปอร์เซีย (Sharifi & Ebrahimi, 2012) การศึกษาวัจนกรรมการสาปแช่งในภาษายูเครน (Demianova, 2014) การศึกษาวัจนกรรมการสาปแช่งและอธิษฐานในภาษาตุรกี (Tafarroji & Malekzadeh, 2015) เป็นต้น

ส่วนการศึกษากการสาปแช่งในประเทศไทย ปารมิตา นิสละ (2563) ได้ศึกษาความเชื่อเรื่อง ศาสนาผี ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธในสมัยสุโขทัย จากจารึกปฐมนิเทศขุนจอย ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสาปแช่ง ผลการศึกษาพบว่า สมัยสุโขทัยมีการนับถือศาสนาผี แบ่งเป็นผีบรรพบุรุษ และผีภูมิสถาน การนับ

ถือศาสนาพราหมณ์ แบ่งเป็นกลุ่มเทพเจ้า เทพเจ้าชั้นรอง สัตว์เทพหรืออมนุษย์ อวตารแห่งเทพเจ้า ตัวละครเชื้อสายเทพในวรรณคดีสันสกฤต และการพบธรรมขั้นสูงสุด และการนับถือศาสนาพุทธ ได้แก่ การตกนรก ภูมิสถานในพุทธศาสนา สวรรค์ในพระพุทธศาสนา พระรัตนตรัย และการพบธรรมขั้นสูงสุด ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงการยึดโยงกันของทั้ง 3 ศาสนาที่มีอิทธิพลต่อกันในสังคมสุโขทัย แสดงให้เห็นถึงความยึดหยุ่นและการเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมของรัฐสุโขทัย ซึ่งยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน

นพวรรณ ภัทรมูล (2555) กล่าวถึงการสาปแช่งที่พบในจารึกต่าง ๆ ในประเทศไทยที่สะท้อนค่านิยมบางอย่างในยุคสมัย คำสาปแช่งที่พบในจารึกหลักต่าง ๆ มีเนื้อหา กล่าวถึงการสาปแช่งให้ตกนรก มีทั้งการสาปแช่งให้ตกนรก 7 ชั่วโมง ตกนรกชั่วโกฏิกาลปี ตกนรกชั่วฟ้าดินสลาย การแช่งให้ไปไหม้ในอบายทั้ง 4 ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการแช่งให้ตกนรก แต่มีความแตกต่างกันเล็กน้อยตรงที่อบายทั้ง 4 หมายถึงรวมถึง นรก เปรต อสุรกาย และเดรัจฉาน ซึ่งกินความหมายกว้างกว่านรก ซึ่งการสาปแช่งให้ไปไหม้ในอบายทั้ง 4 นี้ พบเฉพาะจารึกภาคอีสาน แช่งอย่าให้ได้บรรพตตรัย จารึกที่พบข้อความแช่งนี้สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในสมัยที่ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาหนักแน่นเฟื่องฟูมาก แช่งอย่าให้ได้เกิดเป็นคน ซึ่งแสดงให้เห็นความเชื่อในเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด แช่งให้ไปเป็นเทวดา ซึ่งหมายถึงการถูกรณีสืบและตกนรกอเวจี แช่งให้ป่วยให้พบภยันตราย ซึ่งเป็นคำแช่งที่ไม่เกี่ยวกับหลักศาสนา

วิชา สอดแสงอรุณงาม (2550) ได้ศึกษาคำปาราณาและคำสาปแช่งที่ปรากฏในจารึกล้านนาช่วง พ.ศ. 1911 – พ.ศ. 2091 จากจารึกจำนวน 68 หลัก สามารถจำแนกกลุ่มของการสาปแช่งได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ ขอให้ตกอยู่ในอบายภูมิทั้ง 4 ขอให้ฉิบหายตายและได้รับทุกข์ ขอให้รู้จักพระพุทธศาสนา และขอให้ถูกบาปอนันตริยกรรมดั่งเทวดา ซึ่งชาวล้านนามีความเชื่อเหมือนกัน คือ การเชื่อเรื่องกรรม ซึ่งความเชื่อนี้ส่งผลให้ชาวล้านนาทำบุญทำกุศล เพื่อหวังไปสู่นิพพาน หลุดพ้นจากสังสารวัฏ ได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย เกิดบนสวรรค์ หากเกิดเป็นมนุษย์ก็จะไปเกิดในตระกูลที่ดี แต่ถ้าหากผู้ใดล่วงเกินทำลายสิ่งที่ตนเองได้อุทิศ ก็ขอให้บุคคลผู้นั้นได้รับโทษ ซึ่งการตั้งความปาราณาและการสาปแช่งนี้เป็นการควบคุมคนในสังคมให้ประกอบแต่ความดีละเว้นความชั่ว ซึ่งมีอิทธิพลต่อการปกครองอาณาจักรล้านนาเป็นอย่างยิ่ง

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่า มีผู้สนใจศึกษาการสาปแช่งเอาไว้จำนวนหนึ่ง แต่ยังไม่มีการศึกษาโครงสร้างของการสาปแช่งเอาไว้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการสาปแช่งในจารึกสุโขทัยเพื่อศึกษาองค์ประกอบพื้นฐานของการสาปแช่งให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาในกรณีศึกษาอื่น ๆ ต่อไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

เพื่อศึกษาการสาปแช่งในจารึกสุโขทัย อันแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบพื้นฐานและบทบาทหน้าที่ของคำสาปแช่งในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐสุโขทัย

ขอบเขตในการศึกษา

ขอบเขตข้อมูล

การศึกษานี้เป็นการศึกษาคำสาปแช่งในจารึกสุโขทัยที่พบในหนังสือประชุมจารึก ภาคที่ 8 จารึกสุโขทัยเท่านั้น โดยพบจารึกที่มีเนื้อความกล่าวถึงคำสาปจำนวนทั้งสิ้น 6 หลัก ได้แก่ 1) จารึกหลักที่ 3 จารึก

นครชุม 2) จารึกหลักที่ 45 จารึกปูนจารึกขุดพบ 3) จารึกหลักที่ 64 จารึกคำปฐมนิเทศ 4) จารึกหลักที่ 8 ก หลักที่ 40 หลักที่ 40 พิเศษ จารึกเจดีย์น้อย 5) จารึกหลักที่ 46 จารึกวัดตาเถรซึ่งหนึ่ง และ 6) จารึกหลักที่ 98 จารึกเจ้าธรรมรังสี

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาจะใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ <http://www.sac.or.th> ร่วมด้วย ในกรณีการศึกษาคำศัพท์ และข้อมูลเชิงประวัติบางประการของจารึกที่ไม่ปรากฏในหนังสือประชุมจารึก ภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย

ขอบเขตการวิเคราะห์

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูล 3 ประเด็น ได้แก่ แนวคิดเรื่องการสาปแช่ง องค์ประกอบของการสาปแช่ง ในจารึกสุโขทัย และโลกทัศน์ของการสาปแช่งในบริบททางสังคมวัฒนธรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสาปแช่งและการตั้งสัตยาธิษฐานในจารึกสุโขทัย แล้ววิเคราะห์ข้อมูลตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ สรุปผล อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ และเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องการสาปแช่ง

สังคมมนุษย์ดำรงอยู่ด้วยความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันมาเป็นระยะเวลาช้านาน การสาปแช่งถือเป็นวาทกรรมหนึ่งที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตของผู้กล่าวคำสาปที่มีต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ถูกกล่าวถึง

ในอดีตการสาปแช่งมักเกิดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เพื่อต้องการพิทักษ์รักษาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น จารึกหินขอน 1 จารึกปราสาทหินพระวิหาร 2 จารึกวัดแดนเมือง 2 (จารึกวัดปัจจันตบุรี) ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสาปแช่งบุคคลที่ทำลายทรัพย์สินสมบัติของศาสนา ยึดเอาที่ดินหรือข้าโอกาสของสงฆ์มาเป็นของตน หรือขูดทำลายศาสนสถานให้ตกปรกตหายไป

ผู้กล่าวคำสาปแช่งนิยมใช้ความเชื่อทางศาสนาเข้าควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา โดยความเชื่อนั้นต้องเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม มีลักษณะเป็นความเชื่อสากลที่กลุ่มคนต่างภาษาต่างวัฒนธรรมสามารถเข้าใจได้ เช่น การสาปแช่งให้พบกับความพินาศ การสาปแช่งให้ตกนรก

การสาปแช่งในสังคมแถบอุษาคเนย์จะเป็นความเชื่อที่มีพื้นฐานมาจากพุทธศาสนานิกายมหายานและเถรวาท รวมถึงศาสนาพราหมณ์ฮินดู ซึ่งศาสนาเป็นองค์ประกอบทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อสภาพจิตใจและความรู้สึกของสมาชิกในสังคมมาก “กษัตริย์จึงใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการควบคุมและเชื่อมโยงคนในรัฐเข้าไว้ด้วยกันได้” (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2559, หน้า 87) รวมถึงการลงโทษโดยใช้ความเชื่อทางศาสนาด้วย

คนสมัยก่อนมีความเชื่อในเรื่องอำนาจของการสาปแช่งว่าเป็นถ้อยคำที่แผ่ไพศาลด้วยอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามที่ผู้กล่าวคำสาปแช่งได้เชิญมาเป็นพยานในการสาปแช่ง ดังนั้น การสาปแช่งในอดีตจึงต้อง

กระทำอย่างระมัดระวัง ทั้งการเลือกวิธีการสาปแช่ง การกล่าวอ้างถึงพยาน วัตถุประสงค์ของการกล่าวคำสาปแช่ง รวมไปถึงผู้ที่จะถูกผูกมัดด้วยคำสาปแช่ง

ส่วนในปัจจุบันการสาปแช่งได้มีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม “ในปัจจุบันคนเรากลับใช้คำสาปแช่งในสถานการณ์และวัตถุประสงค์ที่ต่างไปจากอดีต การสาปแช่งกลายเป็นเครื่องหมายของการประณาม (condemnation) เป็นเครื่องมือในการระบายอารมณ์ (emotional release) การแก้แค้น (revenge) และการสร้างความอับอาย (humiliate) ให้กับศัตรู โดยมักจะถูกนำมาใช้ในสถานการณ์ที่เกิดความขัดแย้ง ผู้พูดจะใช้ถ้อยคำสาปแช่งเป็นช่องทางระบายอารมณ์โกรธ พร้อมทั้งส่งผ่านความเกลียดชัง (hatred) ไปยังผู้ที่เป็นเป้าหมายของการสาปแช่ง ยิ่งไปกว่านั้น รูปแบบของการสาปแช่งก็มักจะเป็นถ้อยคำที่แสดงความก้าวร้าว (aggressive) และหยาบคาย (rude) จนบางครั้งอาจทำให้ใครหลายคนเกิดความสับสนและเข้าใจว่าการสาปแช่งและการสบถเป็นสิ่งเดียวกัน” (วิกานดา เกียรติมาโนชญ์, 2558, หน้า 2)

ถึงแม้ว่าการสาปแช่งจะไม่มีผลปรากฏชัดเจนเหมือนกับการถูกลงโทษทางกฎหมาย แต่การสาปแช่งย่อมมีผลต่อจิตใจและสภาวะการตัดสินใจกระทำของคนที่คิดจะกระทำสิ่งอันขัดเจตนาของผู้สาปแช่ง การสาปแช่งจึงเป็นกลวิธีการควบคุมพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ของคนในสังคมทางหนึ่ง นอกเหนือจากการบังคับใช้กฎหมายที่มีมาตั้งแต่อดีต และยังคงเป็นค่านิยมที่ปรากฏอยู่จวบจนปัจจุบัน

2. องค์ประกอบของการสาปแช่งในจารึกสุโขทัย

การสาปแช่งในสมัยสุโขทัยมีองค์ประกอบในการสาปแช่งที่ชัดเจน โดยผู้วิจัยจะวิเคราะห์องค์ประกอบของการสาปแช่งใน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้กระทำการสาปแช่ง พยานในการสาปแช่ง ผลของการสาปแช่ง และผู้รับผลของการสาปแช่ง ดังนี้

2.1 ผู้กระทำการสาปแช่ง

จากการศึกษาการสาปแช่งในจารึกสุโขทัยพบว่า จารึกที่กล่าวถึงการสาปแช่งมีจำนวน 6 หลัก ได้แก่ **จารึกนครชุม** ผู้กระทำการสาปแช่ง คือ “พระยาหล่อไทยราช (ศรีสุริยวงศ์มหารัชมราชธิราช) ผู้เป็นหลานพระยารามราช” **จารึกปูชนจิตขุนจอต** ผู้กระทำการสาปแช่งในจารึกหลักนี้ไม่ได้กล่าวเอาไว้อย่างชัดเจน มีเพียงข้อความระบุว่า เป็นการกระทำสัตย์สัญญาระหว่าง “พระยาผู้ปู่และเจ้าพระยาผู้หลาน” ในช่วงต้นของจารึกกล่าวถึง “ดำพงศ์กำว” และ “ผีชาวเลื่อง” ซึ่งเป็นเชื้อสายตระกูลฝั่งราชวงศ์น่านและสุโขทัย ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่าผู้กระทำการสาปแช่งมีสถานะเป็นกษัตริย์ “ราชวงศ์เมืองน่านและสุโขทัย” **จารึกคำปู่สบถ** มีการกล่าวนามผู้กระทำการจารึกคำสาปแช่งอย่างชัดเจนทั้งสองฝ่าย คือ “พระยาภุไทยและปู่พระยาเป็นเจ้า” **จารึกเจดีย์น้อย** ไม่ปรากฏนามผู้กระทำการสาปแช่ง แต่สันนิษฐานว่าน่าจะมีสถานะเป็นผู้ปกครองเมืองด้วย จารึกหลักนี้ผู้กระทำการสาปแช่งได้ตั้งสัตย์ปฏิญาณต่อ “สมเด็จพระเจ้าพระยาและน้ำพระยา” และแทนตนเองว่าหลาน **จารึกวัดตาเถรซิงหนั** ผู้กระทำการสาปแช่ง คือ “สมเด็จพระราชชนนีศรีธรรมราช มาตามหาดิลกัธนาภานาถกรโองแม่” พระราชมารดาในสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิปัตศรีสุริยวงศ์และ **จารึกเจ้าธรรมรังสี** ผู้กระทำการสาปแช่ง คือ “เจ้าไทเจ้าธรรมรังสีภิกษุ” เมื่อพิจารณาจากนามแล้วสันนิษฐานว่าก่อนออกบวชน่าจะอยู่ในชนชั้นปกครองหรือชนชั้นเชื้อพระวงศ์ เนื่องจากใช้คำว่า “เจ้า” นำหน้าชื่อ ซึ่งคำว่า “เจ้า” เป็นคำนำหน้าเชื้อพระวงศ์ในสมัยสุโขทัย

จากข้อมูลทั้งหมดจะเห็นว่า ผู้กระทำการสาปแช่งในจารึกสุโขทัยทุกหลักอยู่ในสถานะ “กษัตริย์หรือผู้ปกครอง” เนื่องจากผู้ที่จะสามารถกระทำการนี้ได้ส่วนมากมักจะเป็นคนที่อยู่ในชนชั้นสูงของสังคม จึงทำให้การสาปแช่งที่ปรากฏหลักฐานในจารึกสุโขทัยเป็นการกระทำของคณะบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น

ทั้งนี้ การสาปแช่งน่าจะเป็นพฤติกรรมของคนทั่วไปในสังคม ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แค่เฉพาะกลุ่มชนชั้นสูงเท่านั้น แต่การสาปแช่งของประชาชนทั่วไปอาจจะปรากฏอยู่ในรูปของ “มุขปาฐะ” ไม่ได้มีการจารึกไว้เป็นหลักฐานประเภท “ลายลักษณ์” ในจารึก เหมือนกับที่คนในชนชั้นปกครองกระทำ

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าในจารึกจะปรากฏกลุ่มบุคคลที่กระทำการสาปแช่งจะพบเพียงกลุ่มเดียว แต่ก็ยังสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการศึกษาองค์ประกอบของการสาปแช่งในสมัยสุโขทัยได้อย่างชัดเจน

2.2 พยานในการสาปแช่ง

จากการศึกษาการสาปแช่งในจารึกสุโขทัยทั้ง 6 หลัก พบว่า จารึกปุขุนจิตขุนจอตมีการเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นสักขีพยานก่อนการสาปแช่งอย่างชัดเจนที่สุด ส่วนจารึกหลักอื่น ๆ พบการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นพยานในการสาปแช่งอยู่บ้างแต่ไม่ได้ชัดเจนและเป็นทางการเท่ากับจารึกปุขุนจิตขุนจอต ผลการศึกษาพบว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้กล่าวอ้างเป็นพยานสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ วิทยญาณนิยม ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ดังนี้

2.2.1 วิทยญาณนิยม (Animism) คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่กับอำนาจลึกลับที่มองไม่เห็นเป็นรูปธรรม เกิดมาจากความคิดคำนึงและความผูกพันกับบุคคลรอบ ๆ ตัว เช่น พ่อ แม่ ญาติ ๆ เมื่อบุคคลเหล่านี้ตายลง ผู้ที่อยู่เบื้องหลังสร้างความหวังว่าญาติพี่น้องของตนยังไม่ตาย ยังอยู่กับสังคมในรูปอื่น ๆ และไม่ว่าไปไหน ถึงแม้จะมองไม่เห็นก็จริง แต่ก็มีอำนาจมากกว่าตอนมีชีวิตอยู่ สามารถปกป้องคุ้มครองให้คุณให้โทษแก่ผู้เกี่ยวข้องได้ (นิยพรรณ วรณศิริ, 2550, หน้า 243)

วิทยญาณนิยมในจารึกแบ่งประเภทได้ 2 ประเภท คือ **ผีบรรพบุรุษ** ได้แก่ ผีบรรพบุรุษเมืองน่าน และผีบรรพบุรุษเมืองสุโขทัย ในจารึกปุขุนจิตขุนจอต ในจารึกกล่าวถึงผีบรรพบุรุษ **ราชวงศ์น่าน** ได้แก่ ปู่เริง ปู่ม่ง ปู่พอง ปู่ฟ้าพื้น ปู่พระยาคำฟู และพระยาผากอง ส่วน **ราชวงศ์สุโขทัย** กล่าวถึง ปู่ขุนจิต ปู่ขุนจอต ปู่ศรีอินทราทิตย์ ปู่พระยาบาน ปู่พระยารามราช ปู่ไสยสงคราม ปู่พระยาเลอไทย ปู่พระยาจวันถาม ปู่พระยามหารธรรมราชา พ่อจ่าเมือง พ่อเลอไทย

ส่วน **ผีภูมิสถาน** ได้แก่ ผีที่ประจำอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากเป็นสถานที่ทางธรรมชาติ อาทิ ป่า เขา ถ้ำ และแม่น้ำต่าง ๆ ในจารึกปุขุนจิตขุนจอต กล่าวถึง เลื้อใหญ่เขาพุดา เขาผาด่านผาแดง ปู่พระมีนหมื่นห้วยแสนดง ปู่เจ้าพระขพง เขายรรยง พระศรี ผีบางพระศักดิ์ เป็นต้น

2.2.2 ศาสนาพราหมณ์ (Brahmanism) มีการกล่าวถึงพยาน 6 กลุ่ม ได้แก่ **เทพเจ้าผู้เป็นใหญ่** เช่น มเหศวร พระสทาศีพอบ พระอุมา **เทพชั้นรองกลุ่มเทวบุตร** เช่น พระเพลิง พระพิรุณ พระฤเวธ **สัตว์เทพหรือมนุษย์** เช่น ฤๅษี โภคินท ครุฑ เขจร กิณนร กิณรี **อวตารแห่งเทพเจ้า** เช่น ปรศุราม พระราม พระลักษมณ์ **ตัวละครเชื้อสายเทพในวรรณคดีสันสกฤต** เช่น พระกัม พระอรชุน พระยัชธิดะ และ **ธรรมะขั้นสูงสุด** คือ การบรรลุโมกษะ เป็นต้น

2.2.3 ศาสนาพุทธ (Buddhism) การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อในพระพุทธศาสนา มาร่วมเป็นสักขีพยานในจารึก สามารถจำแนกได้ทั้งสิ้น 6 กลุ่ม ได้แก่ **นรก** เช่น การกล่าวถึง อเวจี อบายภูมิ และบาดาล **ภูมิสถาน** เช่น เขาสดตตปริภันท์ สีทันดรสมุทร มหาทวีปทั้งสี่ ปาหิมพานต์ **สวรรค์** ได้แก่ จกามาพจร รูปพรหม และอรุณพรหม **เทพทิสายาล** เช่น ท้าวภูเวร **พระรัตนตรัย** ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระปัจเจกพุทธเจ้า และ **ธรรมะชั้นสูงสุด** คือ การบรรลุนิพพาน

จากการศึกษาพยานในการสาปแช่งพบว่า ในสังคมรัฐสุโขทัยมีการเชิญสักขีพยานในการกระทำสัตย์ สัญญา โดยแบ่งเป็นตัวแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาผี หรือวิญญาณนิยม ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ โดยมีสัดส่วนการให้ความสำคัญที่ใกล้เคียงกัน แสดงให้เห็นภาพสังคมของรัฐสุโขทัยว่าเป็นรัฐที่มีเสรีภาพในเรื่องของ ความคิดความเชื่อและการเลือกนับถือศาสนาทุก ๆ ศาสนาผสมผสานกัน ยึดโยงกันอย่างลึกซึ้ง และทุกศาสนามี อิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของคนในสังคมอย่างไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ศาสนาทั้งหมดนี้หลอมรวมอยู่ในระบบ ความเชื่อของชาวสุโขทัยอย่างสันติและกลมกลืน จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

2.3 ผลของการสาปแช่ง

จากการศึกษาจารึกสุโขทัยพบว่าผลของการสาปแช่งที่ผู้กระทำการสาปแช่งต้องการ แบ่งออก ได้เป็น 2 ลักษณะ คือ **คำสาปแช่งให้วิบัติในทางโลก** พบ 4 คำสาปแช่ง ได้แก่ สาปแช่งขอให้อย่าได้เป็น ใหญ่ สาปแช่งขอให้ตายตกในอบายภูมิ สาปแช่งขอให้ครองเมืองอยู่ได้นาน และสาปแช่งขอให้พินาศ ส่วน **คำสาปแช่งให้วิบัติในทางธรรม** พบ 4 ลักษณะ ได้แก่ สาปแช่งขอให้อย่าได้พบศาสนา สาปแช่งขอให้อย่าได้เป็นสัตว์นรก สาปแช่งขอให้พระสงฆ์รับบิณฑบาต และสาปแช่งขอให้ก่ออันตรัยกรรม

2.4 ผู้รับผลของการสาปแช่ง

จากการศึกษาการสาปแช่งในจารึกสุโขทัย พบว่า ผู้รับผลของการสาปแช่งนั้นมี 3 กลุ่มด้วยกัน คือ **ผู้กล่าวคำสาปแช่งเป็นผู้รับผลนั่นเอง** เป็นการสาปแช่งที่พบในจารึกที่มีเนื้อหาเป็นการให้คำสัตย์สัญญา หรือสาบานต่ออีกฝ่ายหนึ่ง ผู้จารึกจะกล่าวสาปแช่งตนเอง เพื่อมุ่งหวังให้อีกฝ่ายหนึ่งมั่นใจว่าผู้สาบานจะไม่ ทำในสิ่งอันใดให้สัญญาเขาไว้แล้ว เช่น “จารึกเจดีย์น้อย” ผู้กระทำจารึกให้คำสัตย์ต่อ “สมเด็จพระเจ้าพระยาและ น้ำพระยา”ว่าจะไม่กระทำอันตรายหากสมเด็จพระเจ้าพระยาจะเสด็จมาสักการะพระมหาธาตุ (ในเมืองสุโขทัย) หากผิดคำสัญญาขอให้ตนเองมีอันเป็นไปตามที่ได้สาปแช่งเอาไว้ในจารึก **คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเป็นผู้รับผล** ปรากฏในจารึกที่มีเนื้อหาเป็นการกระทำสัตย์สัญญาระหว่างกัน โดยให้ผลของคำสาปเกิดแก่ฝ่ายที่ผิด สัญญา พบในจารึกปูชนียวัตถุและจารึกคำปฐกถา ที่ผูกมัดระหว่าง “พระยาผู้ปู่กับเจ้าพระยาผู้หลาน” และ “พระยาทุกไทกับปู่พระยาเป็นเจ้า” และ **ผู้ถูกกล่าวถึงเป็นผู้รับผล** เป็นการสาปแช่งบุคคลที่กระทำความ อันขัดต่อความปรารถนาของผู้จารึกโดยไม่ระบุชี้ชัดตัวบุคคล แต่เป็นการกล่าวโดยรวม เช่น จารึกนครชุม ผู้จารึกกล่าวสาปแช่งบุคคลทั่วไป คือ “ไพร่ฟ้าข้าไทยลูกเจ้าลูกขุน” ไม่ว่าใครก็ตามที่กระทำความ ปรารถนาของผู้จารึกจะต้องได้รับผลของคำสาป

จากผลการศึกษาการสาปแช่ง สรุปเป็นตารางโครงสร้างเงื่อนไขความสัมพันธ์ได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ภาพรวมของการสาปแช่งในแต่ละองค์ประกอบ

จาริกที่พบการสาปแช่ง		จาริกนครชุม	จาริกปุขุนจิตขุนจอด	จาริกคำปู่สบบ	จาริกเจดีย์น้อย	จาริกวัดตาเถรชิงหนิง	จาริกเจ้าธรรมรังสี
ผู้กระทำการสาปแช่ง		กษัตริย์/ผู้ปกครอง (นักบวชที่เคยเป็นชนชั้นผู้ปกครอง)					
พยานในการสาปแช่ง		-	วิญญานนิยม	-			
			ศาสนาพราหมณ์				
			ศาสนาพุทธ				
ผลของการสาปแช่ง	คำสาปแช่งให้วิบัติในทางโลก	ขออย่าให้ครองเมืองอยู่ได้นาน	ขออย่าให้เป็นใหญ่	-	ขออย่าให้เป็นใหญ่	ขอให้พินาศ	
			ขอให้ตกในอบายภูมิ				
	คำสาปแช่งให้วิบัติในทางธรรม	-	ขออย่าได้พบศาสนา	ขออย่าได้เป็นสัตว์บุรุษ		-	
				ขออย่าให้พระสงฆ์รับบิณฑบาต			
				ขอให้ก่ออนันตริยกรรม			
ผู้รับผลของการสาปแช่ง	ผู้กล่าวคำสาปแช่งเป็นผู้รับผลนั่นเอง	-			✓	-	
	คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเป็นผู้รับผล	-	✓		-		
	ผู้ถูกกล่าวถึงเป็นผู้รับผล	✓	-			✓	

3. โลกทัศน์ของการสาปแช่งในบริบททางสังคมวัฒนธรรม

3.1 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของรัฐสุโขทัยและรัฐใกล้เคียง

จากการศึกษาการสาปแช่งในจารึกสุโขทัยพบว่า การสาปแช่งในจารึกแสดงให้เห็นองค์ประกอบของภูมิวัฒนธรรมของรัฐสุโขทัยและรัฐใกล้เคียงอย่างครบถ้วน ได้แก่ ภูมิศาสตร์ นิเวศวัฒนธรรม และชีวิตวัฒนธรรม ดังนี้

3.1.1 ภูมิศาสตร์ (Geography) ในจารึกปุณฺณจิตฺตุนจอตฺมมีการเชิญ “ผีภูมิสถาน” มาเป็นพยานในการทำสัตย์สัญญา ส่วนมากจะกล่าวถึงผีประจำป่าเขา โดยเฉพาะผีประจำป่าเขาในเขตเมืองน่าน ได้แก่ ผีเขาพุดา ผีเขาผาด่าน ผีเขาผาแดง ผีเขาป่าสัก ส่วนเมืองสุโขทัยกล่าวถึง ปู่เจ้าพระขง ซึ่งสถิตอยู่ที่เขาหลวง และผีเขาพระศรี เพียงแค่ 2 แห่ง

จากข้อมูลดังกล่าวอนุมานได้ถึงสภาพภูมิศาสตร์ของทั้งสองรัฐว่า เมืองน่านน่าจะเป็นเมืองที่มีป่าและมีภูเขาสูงใหญ่ทอดตัวยาวสลับซับซ้อน โดยเขาสองนั้นอยู่ห่างจากตัวเมืองน่านออกไป แสดงถึงความมั่งคั่งและอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนของสุโขทัยไม่ได้กล่าวถึงภูเขามากนัก เขาพระขงที่กล่าวถึงอยู่ใกล้กับเขตเมืองสุโขทัย และเขาพระศรีก็เป็นภูเขาเตี้ย ๆ ที่อยู่ใกล้กับกำแพงเมืองศรีสัชนาลัย สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องภูมิศาสตร์การสร้างเมืองของรัฐทั้งสองที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เมืองน่านตั้งเมืองอยู่บนพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา ส่วนเมืองสุโขทัยและศรีสัชนาลัยตั้งเมืองตรงพื้นที่ราบเชิงเขา

3.1.2 นิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ในสังคมวัฒนธรรมไทยมักจะปรากฏนิเวศวัฒนธรรมในรูปของการกำหนดพื้นที่เฉพาะของสิ่งต่าง ๆ เช่น การกำหนดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ถูกแบ่งสัดส่วนออกจากเขตชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์อันเป็นสมาชิกในสังคม ในจารึกปุณฺณจิตฺตุนจอตฺมพบการกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะแนวคิดนิเวศวัฒนธรรมอยู่จำนวนหนึ่ง ได้แก่ ผีที่อยู่ในธรรมชาติ เช่น ผีเจ้าป่าเจ้าเขา ผีรักษาแหล่งน้ำ ซึ่งเป็นผีหรือจิตวิญญาณเหนือธรรมชาติที่สมาชิกในสังคมเชื่อว่า เป็นผู้พิทักษ์รักษาพื้นที่ทางธรรมชาติต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าในสมัยสุโขทัยมีความเชื่อเรื่องการแบ่งแยกอาณาเขตที่อยู่อาศัยระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติออกจากกันอย่างเด็ดขาด และฐานะของสิ่งเหนือธรรมชาตินี้สามารถให้ผู้คนให้โทษแก่มนุษย์ได้ และสามารถอ้างเอามาเป็นพยานในการกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมได้ ทั้งยังมีรูปแบบการควบคุมการใช้ทรัพยากรโดยกระบวนการนิเวศวัฒนธรรม ใช้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ควบคุมพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรส่วนรวมที่ไม่พึงประสงค์ โดยการใช้สิ่งที่คนในสังคมยอมรับนับถือร่วมกันมาเป็นหลักอ้างในการลดการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการเบียดเบียนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ หรือระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

ความเชื่อในรูปแบบนี้ยังคงดำรงอยู่จนปัจจุบัน หากลดระดับความศักดิ์สิทธิ์ลง คงเหลือเพียงการเป็นตำนานในรูปแบบของภูมินามท้องถิ่น และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในท้องถิ่นที่เป็นคนในพื้นที่เท่านั้น เช่น “ศาลเจ้าหลวงดอยภูคา” ที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผู้ปกปักรักษาดอยภูคา และ “ศาลเจ้าพ่อผาด่านเจ้าพ่อผาแดง” ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาขุนน้ำแม่แคม และขุนน้ำแม่สายที่ไหลมาจากดอยสันกลางทางด้านทิศเหนือเท่านั้น

3.1.3 ชีวิตวัฒนธรรม (Way of Life) ในจารึกปุณฺณจิตฺตุนจอตฺมมีการแสดงถึงโครงสร้างชีวิตวัฒนธรรมของระบบเครือญาติอย่างชัดเจน คือ ประเด็นของผีบรรพบุรุษ

ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเป็นศาสนาท้องถิ่นที่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรนับมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย การนำเอาชีวิตวัฒนธรรมเกี่ยวกับระบบเครือญาติ หรือผีบรรพบุรุษ มาใช้กล่าวอ้างในการกระทำสัจยสาบานเป็นลำดับแรกแสดงให้เห็นว่าคนสมัยสุโขทัยให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ การสืบสายวงศ์ตระกูลเป็นอย่างสูง และระบบเครือญาตินี้ก็เป็นองค์ประกอบอันทรงพลังในระดับต้น ๆ ที่จะใช้ควบคุมพฤติกรรมและการกระทำของคนในตระกูลให้เป็นไปในบรรทัดฐานเดียวกัน ซึ่งผีบรรพบุรุษมีสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสมาชิกในตระกูล จึงมีสิทธิ์สามารถให้คุณให้โทษกับคนในวงศ์ตระกูลที่ไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ได้ถูกกำหนดไว้ได้โดยทันที แสดงให้เห็นว่าชีวิตวัฒนธรรมเรื่องระบบเครือญาติเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมมาอย่างยาวนาน และยังคงมีบทบาทอยู่ในสังคมมาจนถึงปัจจุบัน

3.2 การควบคุมสังคมในสังคมรัฐสุโขทัย

ในทุกสังคมย่อมมีรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีอันพึงประสงค์ แต่ในทุกสังคมก็ย่อมมีสมาชิกที่แสดงพฤติกรรมหรือการกระทำที่สังคมไม่พึงประสงค์ ที่เรียกว่า “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” ซึ่งอาจก่อให้เกิดการเสียระเบียบทางสังคม (Social Disorganization) ตามมา ดังนั้น สังคมจึงจำเป็นต้องมีมาตรการในการควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เพื่อควบคุมสงบเรียบร้อยของคนในสังคม จำนวนค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2548) กล่าวถึงการควบคุมพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมไว้ 3 วิธี คือ **การควบคุมกันเองอย่างไม่เป็นทางการ** เช่น การขูขบขืนนินทา การวิพากษ์วิจารณ์ การประณาม จนถึงการใช้ล้อออกนอกกลุ่ม **การควบคุมอย่างเป็นทางการ** กระทำโดยใช้อำนาจของกฎหมาย หรืออำนาจของรัฐในการเข้าควบคุมดูแล และมีการลงโทษทางกฎหมาย **การควบคุมภายใน** คือ การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนในระดับครอบครัว รวมถึงการใช้ความเชื่อทางศาสนาในการปลูกฝังให้สมาชิกในสังคมเกิดสำนึกผิดตัว คอยควบคุมตนเองมิให้กระทำผิด

จากการศึกษาคำสาปแช่งในจารึกสุโขทัยพบว่า นอกจากรัฐสุโขทัยจะมีการบังคับใช้กฎหมายในการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมอย่างจารีกกฎหมายลักษณะโจรแล้ว รัฐสุโขทัยยังมีการควบคุมสังคมที่มีความละมุนละม่อมมากกว่าการบังคับใช้กฎหมาย ได้แก่ การใช้วิธีการกระทำสัจยสาบานในลักษณะของการเป็นข้อผูกมัดทางใจระหว่างสองฝ่าย และใช้การควบคุมภายในโดยการใช้ความเชื่อตามหลักของศาสนาในการควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของคนในสังคม

จากการศึกษาจารึกปูชนียวัตถุและจารึกคำปฐกถา พบว่า จารึกทั้งสองหลักใช้ “กระบวนการควบคุมภายใน” คือการใช้ความเชื่อในเรื่องของจิตวิญญาณ รวมถึงความเชื่อตามหลักศาสนาเข้ามาใช้ในการเป็นหลักอ้าง สุภาพรรณ ณ บางช้าง (2535) กล่าวถึงความเชื่อของคนไทยสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยอยุธยาตอนกลางว่ามีความเชื่อเรื่องอำนาจ 6 ประการ ได้แก่ อำนาจธรรมชาติ อำนาจพุทธเทพนิกาย อำนาจมนุษย อำนาจพราหมณ์เทพนิกาย อำนาจไสยเวท และอำนาจผู้ปกครองประเทศ โดยในจารึกสุโขทัยพบการใช้หลักอำนาจ 4 ประการในการควบคุมสังคมโดยกระบวนการควบคุมภายใน ได้แก่ อำนาจมนุษย อำนาจธรรมชาติ อำนาจพุทธเทพนิกาย อำนาจพราหมณ์เทพนิกาย และอำนาจไสยเวท ดังนี้

3.2.1 อำนาจมนุษย์

ในปุณฺณจิตฺตุนจอตมีการอัญเชิญพยานมารับรู้รับฟังการกระทำสัตย์สัญญา มีการอัญเชิญอำนาจมนุษย์ คือ ฆีบรรพบุรุษของราชวงศ์เมืองน่านและสุโขทัย ลำดับถัดมาเป็นการอัญเชิญผีภูมิสถานหรือผีพื้นเมืองทั้งหลายของทั้งสองฝ่าย ซึ่งฆีบรรพบุรุษและผีภูมิสถานหรือผีพื้นเมืองนี้มีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิต และได้รับการยอมรับเชิงอำนาจว่าสามารถให้โทษอย่างร้ายแรงโดยขับพลังแก่ผู้ประพฤติดีได้ ทำให้ผู้ถูกผูกมัดด้วยคำสาปไม่กล้าละเมิดต่อคำสัตย์สัญญาให้ไว้ต่อกันได้ เพราะเกรงกลัวการถูกลงโทษจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองเชิญมาเป็นพยาน ดังที่ความในจารึกกล่าวไว้ ความว่า โครบซื่อ จุงผีผุ่นนี้หักก้าว่น้าวคอออย่าเป็นพระยา (จารึกปุณฺณจิตฺตุนจอต, ด้านที่ 1, บรรทัดที่ 18)

3.2.2 อำนาจธรรม อำนาจพุทธเทพนิกร และอำนาจพราหมณ์เทพนิกร

ในจารึกปุณฺณจิตฺตุนจอต ด้านที่ 2 มีการกล่าวอ้างถึงอำนาจธรรม อำนาจพุทธเทพนิกร และอำนาจพราหมณ์เทพนิกรปะปนกัน เช่น “----- มเหสุร พระสทาศีบุบ ----- พระภิม พระอรชุน พระ ----- (ยุธิษธิร ที่รณนาม รามปรส) 18. ----- (ร)ามลักษ พระศักดิ์ พระ ----- ที่จนนทีสี นรบัณฑิตย ฤ ----- พระเพลิง พระพฤษ ----- (ท)ธรร กูเวร อรรณทสุร ----- (เทพด)านพเคราะห์ ทวาทศรา” (จารึกปุณฺณจิตฺตุนจอต, ด้านที่ 2, บรรทัดที่ 20)

นอกจากนี้ในจารึกปุณฺณจิตฺตุนจอตและจารึกคำปฐบทยังกล่าวถึงความเชื่อเรื่องนรกในฐานะสักขีพยานอยู่หลายตอนตลอดทั้งหลักโดยไม่ได้ต่อเนื่องกัน โดยพบการใช้คำว่า อเวจี บาตาล และจตุรบาบย เช่น “เห็นอเวจिनรกตกอบายเวทนาเสวยมหาวิบาก ออย่าได้คาดได้พบพระพุท” (จารึกปุณฺณจิตฺตุนจอต, ด้านที่ 1, บรรทัดที่ 19)

ในจารึกเจดีย์น้อยพบการสาปแช่งขออย่าได้พบกับบุรุษผู้ธรรม ขอให้ชีวิตตกอยู่ในความมืดมนอนธกาล ขออย่าให้พระสงฆ์รับบิณฑบาต เช่น “อนึ่งโสด หนทางสาธุสตุบรุษทั้งหลาย-ไป)พบไปเห็นเป็นอันมืดมนทอนธการแต่เรา...อย่าให้เอาบิณฑบาตรแต่เราเลย หินายก” (จารึกเจดีย์น้อย, ด้านที่ 1, บรรทัดที่ 21)

การกล่าวอัญเชิญพยานที่เป็นอำนาจธรรม อำนาจพุทธเทพนิกร และอำนาจพราหมณ์เทพนิกรจำนวนมากนี้ เป็นหลักการพื้นฐานทางจิตวิทยาว่าด้วยการควบคุมจิตใจ โดยการทำให้เกิดความหวั่นเกรง หรือหวาดกลัวต่ออำนาจอันศักดิ์สิทธิ์สูงสุดตามหลักศาสนา ซึ่งเป็นอำนาจเหนือธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถหยั่งรู้หรือควบคุมได้เลย

3.2.3 อำนาจไสยเวท

ในจารึกคำปฐบถ พบคำว่า ไสพาคม ความว่า “ผิปดสัจจาคำชื่อไสพาคม พระพุท พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งหลายอันพันไป ออย่าให้รู้จัก ชื่อผุ่นพระพุทอันจักมาปางหน้า ก็อย่าให้รู้จักศาสนาทั้งไสพาคม ก็อย่าให้รู้จักศาสตร์” (จารึกคำปฐบถ, ด้านที่ 1, บรรทัดที่ 4)

คำว่า ไสพาคม นี้ ในประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย ได้ให้ความหมายว่า “คัมภีร์ศาสนาพราหมณ์ส่วนอาถรรพเวท” (กรมศิลปากร, 2548) แต่ผู้วิจัยอนุมานว่าน่าจะหมายถึงอำนาจไสยเวทหรือคัมภีร์วิทยาคม รวมถึงการใช้มนต์คาถาต่าง ๆ ได้ด้วย

การควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ด้วยวิธีการควบคุมภายในดังที่กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าคนในสมัยสุโขทัยมีความเชื่อในเรื่องอำนาจต่าง ๆ อย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าจะเป็นอำนาจธรรม อำนาจพุทธเทพนิกร อำนาจอมนุษย์ อำนาจพราหมณ์เทพนิกร อำนาจไสยเวท อำนาจเหล่านี้ให้ผลในการควบคุมสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพทัดเทียมกับการบังคับใช้กฎหมาย และหากนำมาใช้ร่วมกันก็จะทำให้เกิดผลในด้านการทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม และลดการควบคุมอย่างเป็นทางการโดยการใช้อำนาจกฎหมาย ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ปลายเหตุได้

สรุปและอภิปรายผล

ในจารึกสุโขทัยมีจารึกที่แสดงกระบวนการทางกฎหมาย 2 หลัก ได้แก่ จารึกพ่อขุนรามคำแหง และจารึกกฎหมายลักษณะโจร ส่วนล้านนามีเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับการบัญญัติข้อกฎหมายเช่นกัน คือ “มังรายศาสตร์” เนื้อความกล่าวถึงข้อกฎหมายต่าง ๆ ที่บังคับใช้ในอาณาจักรล้านนา ซึ่งพบว่ายังมีข้อกฎหมายบางข้อที่ไม่อาจเอาผิดบุคคลบางจำพวกได้ เช่น บุคคลที่มีอำนาจในสังคม เช่น ความผิดของควาญช้างที่ปล่อยช้างม้าให้ไปกินข้าวในไร่นาของผู้อื่น มังรายศาสตร์กล่าวว่าหากเจ้าของช้างเป็นผู้เป็นใหญ่ ก็ให้ตามไปชดใช้กันในชาติหน้า แสดงให้เห็นช่องว่างของข้อกฎหมาย ที่ละเว้นการเอาผิดบุคคลบางกลุ่มในสังคมอย่างชัดเจน

จากผลการศึกษาจารึกในสมัยสุโขทัย เราได้เห็นถึงกระบวนการในการควบคุมสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อทดแทนการบังคับใช้กฎหมาย คือ การใช้การสาปแช่ง

การใช้การสาปแช่งในการควบคุมสังคมเป็นค่านิยมที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมแถบเอเชียอาคเนย์มาเป็นระยะเวลายาวนาน และการสาปแช่งยังเป็นการผ่อนคลายความอึดอัดคับข้องใจของผู้ถูกล่วงละเมิดในสิทธิ์ของตนในกรณีที่ผู้ถูกล่วงละเมิดสิทธิ์ไม่สามารถเอาผิดผู้ล่วงละเมิดได้ด้วยข้อกฎหมายใด ๆ เพราะการสาปแช่งเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่มีผลต่อจิตใจของผู้ถูกผู้ผิด

ในจารึกปุณนิจขุนจืด จารึกคำปฐสวด และจารึกเจดีย์น้อย เนื้อหากล่าวถึงการกระทำสัตย์สัญญาสาบานระหว่างรัฐสองรัฐ เทียบได้กับการกระทำสนธิสัญญาพันธมิตร โดยคู่สัญญาใช้การจารึกสาปแช่งแทนการทำสนธิสัญญาตามข้อกฎหมาย แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลและพลังของการสาปแช่งที่มีผลต่อจิตใจของคนในสมัยนั้นอย่างลึกซึ้ง

การใช้คำสาปแช่งในการควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ยังปรากฏในสมัยอยุธยาด้วย คือ โองการแช่งน้ำที่แต่งขึ้น “เพื่อให้พราหมณ์ในราชสำนักอยุธยาเข้าไปอ่านในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์” (ชลดา เรื่องรักษลิต, 2553, หน้า 11) โดยเนื้อหาจะเป็นการสาปแช่งให้ผู้คิดคดทรยศต่อพระเจ้าแผ่นดินมีอันเป็นไปด้วยอาการต่าง ๆ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ก็ยังพบแนวคิดเรื่องการสาปแช่งในกฎหมายตราสามดวงว่าด้วยพระไอยการลักษณะพยาน ที่มีการกล่าวถึงการสาบานด้วยการสาปแช่งก่อนที่พยานจะขึ้นให้การ

พระไอยการลักษณะพินิจน้าน้ำลูยเพลิงก็ใช้การสาปแช่งในการพินิจความจริงในกระบวนการยุติธรรมที่มีอาชญากรรมความจริงหรือผลถูกผิดได้จากหลักฐานแวดล้อม โดยใช้อำนาจเหนือธรรมชาติเป็นตัววัดความบริสุทธิ์ เช่น การลวงตะกั่ว การสาบาน การลูยเพลิงด้วยกัน การดำน้าด้วยกัน เป็นต้น

แนวคิดเรื่องการสาปแช่งนี้ยังคงฝังรากลึกอยู่ในความคิดความเชื่อของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน เช่น คดีการเสียชีวิตอย่างเป็นปริศนาของ “น้องชมพู่” หนึ่งในผู้ต้องสงสัยคือ “ลุงพล” โดยในวันที่ 9 กรกฎาคม 2563 นายไชยพลได้ทำพิธีสาบานและสาปแช่งตนเองที่วัดถ้ำภูผาแฉก จังหวัดมุกดาหาร โดยนายไชยพลได้สาปแช่งว่าหากตนเองมีส่วนรู้เห็นหรือทำให้น้องชมพู่เสียชีวิต ขอให้ครอบครัวของตนเกิดความวิบัติ ฉิบหาย ตายโง่ ตามน้องชมพู่ไป (อีจัน, 2563) การสาปแช่งตนเองในลักษณะนี้สอดคล้องกับพระโอัยการลักษณะ พิสูจน์ได้นำวลีเพลง ที่สาปแช่งเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองเมื่อไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงหรือชี้ผลแพ้ชนะของคดีความได้

นอกจากนี้การสาปแช่งในปัจจุบันยังอยู่ในรูปแบบของการระบายความคับข้องใจที่ไม่สามารถเอาผิดทางกฎหมายกับบุคคลที่มีอิทธิพลในสังคมได้ ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับที่พบในมังรายศาสตร์ เช่น ชาวไทในวันที่ 20 สิงหาคม 2563 เรื่องการเผาพริกเผาเกลือและวางดอกไม้จันทน์สาปแช่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบวการพอกป่าหรืออุปบาศักดิ์พชรบุญนิตโดยการผลักดันสิ่งที่ไม่ดีกฎหมายให้กลายเป็นถูกกฎหมาย โดยมีการสาปแช่งให้กลุ่มคนหรือขบวนการย้ายทรัพยากรของประเทศไทยมีอันเป็นไป (สุนทร คงวราคม, 2563)

ดังนั้น การสาปแช่งจึงเป็นกระบวนการที่ทรงอิทธิพลต่อจิตใจของคนในสังคมและสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมทางหนึ่งในอดีตโดยอยู่เหนือกรอบของกฎหมาย และการสาปแช่งก็ยังคงส่งต่ออิทธิพลมาจวบจนถึงปัจจุบันในฐานะเครื่องมือในการยืนยันความบริสุทธิ์ของตนเองในกรณีที่กฎหมายไม่สามารถพิสูจน์ความจริงได้ รวมถึงการเป็นเครื่องมือในการระบายความอัดอั้นคับข้องใจที่ไม่สามารถดำเนินการทางกฎหมายกับผู้กระทำความผิดได้ และการสาปแช่งจะคงอยู่ในสังคมต่อไป ตราบใดที่สังคมยังไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2548). **ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ, เฉลียว ฤกษ์จุฬิมล, ประไพ วิริยะสมบูรณ์, เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์, สุธา ภิรมย์แก้ว, และ สุรพันธ์ เพชรธาภา. (2548). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชลดา เรืองรัชชลิขิต. (2553). **อ่านโองการแช่งน้ำ ฉบับวิเคราะห์และถอดความ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพวรรณ ภัทรมูล. (2555). เขา “สาปแช่ง” อันใด ในจารึก?. ใน **ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย**. สืบค้น 23 กันยายน 2563, จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/articles/detail/9803>
- นิยพวรรณ วรณศิริ. (2550). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม: แนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมา และสาระสำคัญ ด้านมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.
- ปารมिता นิสสะ. (2563). “ผี-พราหมณ์-พุทธ” สักขีพยานการแข่งชกในสมัยสุโขทัย: กรณีศึกษาจารึกขุนจิดขุนจอด. **วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต**, 8(2), 433-444.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ (บ.ก.). (2559). **ยุคมิดของประวัติศาสตร์ไทย : หลังบายน พุทธเถรวาท การเข้ามาของคนไท** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- วิกานดา เกียรติมาโนชญ์. (2558). **รูปแบบและหน้าที่ของการสาบานและการสาปแช่งในวาทกรรมการเมืองไทย** (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2550). จารึกหินขอน 1. ใน **ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย**. สืบค้นเมื่อ 23 กันยายน 2563, จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/900>
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2535). **ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง งานวิจัยลำดับที่ 27 สถาบันไทยศึกษา**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อีจัน. (2563, 9 กรกฎาคม). **ลุงพลสุดทนต์! ขอสาบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยืนยันไม่ได้ผ่าน้องชมพู**. สืบค้น 10 สิงหาคม 2563, จาก <https://www.sanook.com/news/8204522/>
- Avdikos, E. (2011). "May the devil take your head and brain": The curses of Karpathos, Greece, social counterstructures, and the management of social relations. *Journal of American Folklore*, 124(492), 88-117.
- Demianova, Y. (2014). Cursing as a part of conflict speech genre. *Mizhnarodny News: Kulturologiya*, 2(3), 191-198.
- Sharifi, S., & Ebrahimi, S. (2012). Assessing speech acts of curses and prayers in Persian. *Theory and Practice in Language Studies*, 2(9), 1911-1916.
- Tafarroji, M., & Malekzadeh, P. (2015). Assessing speech acts of curses and prayers in Turkish. *Cumhuriyet Science Journal*, 36(3), 1226-1238.